

Soli pretim līdzsvaram bērnu aprūpē un izaugsmes iespējās

Skandināvijas valstis nereti tiek minētas kā piemērs labklājības, dzimumu līdztiesības un darba un ģimenes dzīves līdzsvara jomā. Šo valstu pieredze liecina, ka vīrieši arvien vairāk iesaistās bērnu aprūpē un ģimenes sadzīvē kopumā, un šāda skandināvu valstu pieeja ir pamatā arī Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvai par darba un privātās dzīves līdzsvaru vecākiem un aprūpētājiem.

Šīs direktīvas, kuras prasības Eiropas Savienības, tostarp Latvijas, nacionālajos tiesību aktos jāpārņem līdz nākamā gada augustam, mērķis ir sekmēt abu dzimumu līdztiesību darba tirgū un bērnu aprūpē. Līdz ar to katram vecākam individuāli būs jāizmanto vismaz divu mēnešu apmaksāts bērna kopšanas atvaļinājums. Ar šo praktisko atbalsta instrumentu arī tēvus rosinās jau no pirmajiem dzīves mēnešiem iesaistīties bērnu aprūpē. Tā ir ierasta prakse Skandināvijas valstīs, bet joprojām tiek maz izmantota Latvijā.

“Ieguvēji no šīs direktīvas ieviešanas būs visi, jo bērna labklājību tieši nosaka tas, cik apmierināti un piepildīti dažādās dzīves jomās jūtas viņa vecāki. Tāpēc līdzsvarotāka pienākumu sadale un rūpēšanās par bērnu ļaus tētiem būt klātesošākiem un iesaistītākiem jau no bērna mazām dienām, savukārt mammām nepazaudēt to savu personības attīstības daļu, kas saistīta ar profesionālo izaugsmi. Mēs tiecamies uz to, ka gan vīrieši, gan sievietes vairāk izmanto elastīgas darba iespējas, lai līdzsvarotu darba un ģimenes dzīvi. Uzsvars ir uz vārdu “līdzsvarot”, jo, protams, mēs vēlamies ne tikai karjeras izaugsmi, bet gribam būt arī labi vecāki,” stāsta Diāna Jakaite, Labklājības ministrijas valsts sekretāra vietniece.

2018. gada Eiroparometra dati rāda, ka Latvijā bērna kopšanas atvaļinājumu lielākoties izmantoja sievietes (63% gadījumu), nevis vīrieši. Tikai trešdaļa (33%) tēvu ir izmantojuši vai apsver izmantot tēva (paternitātes) atvaļinājumu, tāpēc ir skaidrs, ka līdzsvarotākas abu vecāku iesaistes bērna aprūpē nodrošināšanai būs nepieciešams laiks. To apliecina arī divu bērnu tētis Atis Dimants, kurš savus bērna kopšanas atvaļinājumus aizvadījis Norvēģijā: “Likums par tēva atvaļinājumu bērna kopšanai Norvēģijā tika ieviests 1993. gadā. Bija jāpaiet 15 gadiem, lai 60% tēvu izmantotu šo atvaļinājumu, un vēl 10 gadiem, lai šis skaits sasniegtu 70%. Šobrīd tēva atvaļinājumu Norvēģijā izmanto 80 līdz 90% tēvu.”

Labas pārmaiņas sākas ar maziem soļiem, ko jau šobrīd var praktizēt ikviens mūsdienīga ģimene. “Kad es Norvēģijā savu deviņus mēnešus veco bērnu aizvedu uz bēbīšu peldēšanu, tur lielākā daļa bija tēvi. Savukārt Latvijā brīžiem ir tāda jocīga sajūta, ka mātēm ir ierādīta “īpaša” loma. Mans bērns sāka iet 1. klasē, un nez kāpēc, veidojot “WhatsApp” vecāku grupiņu, tur tiek pievienota tikai mamma. Kāpēc tiek

uzskatīts, ka māmiņas uzņemsies galveno rūpi par pirmklasniekiem?” pārdomās dalās Atis Dimants.

Ilze Mileiko, Sociālās un kultūras studiju programmas pasniedzēja Latvijas Universitātē, norāda, ka mātes kā galvenās bērna aprūpētājas lomu ietekmē arī līdz šim sabiedrībā iesakņojušies stereotipi. Eksperte atzīst, ka daudzi cilvēki, kas formāli atbalsta līdztiesību, joprojām neapzināti praktizē nevienlīdzību: “Daudzi vīrieši vēl aizvien grib būt galvenie ģimenes uzturētāji, lai materiāli nodrošinātu savu ģimeni. Mēs redzam, ka mūsos ir iesakņojušies domāšanas modeļi un uzskatu sistēmas, kur šī nevienlīdzība saglabājas. Turklāt jāatceras, ka arī vīrietim nav viegli būt galvenajam ģimenes apgādniekam – tas ir nemitīgs spiediens no sabiedrības puses.”

Līdzsvara trūkums spilgti redzams arī darba tirgū. Kā stāsta Kristiāna Boša, personālvadības konsultāciju un pētījumu kompānijas "Fontes" vecākā konsultante, 2020. gadā veiktais “Fontes” pētījums liecina, ka gan sievietes, gan vīrieši darba tirgū ienāk ar vienādu atalgojuma līmeni. Arī abu dzimumu karjeras attīstība notiek vienādos tempos līdz aptuveni 25 gadu vecumam, kad daudzās ģimenēs piedzimst pirmais bērns. Pēc šā vecuma sasniegšanas plaša starp sieviešu un vīriešu atalgojumu kļūst arvien dziļāka, nosveroties krietni par sliktu sievietēm. Arī Ilze Mileiko atzīst: ja divi jauni cilvēki – sieviete un vīrietis ar vienādu izglītību – šodien sāk savu karjeru un kādā brīdī sieviete dodas bērna kopšanas atvaļinājumā, tad, atgriežoties darba tirgū, viņa vīrietim karjeras izaugsmes ziņā panāks tikai pēc aptuveni septiņiem gadiem.

Lai mazinātu aizspriedumus, kuros joprojām balstīta mūsu domāšana, ir vajadzīgs laiks. Direktīvas ieviešana kalpos kā iedrošinājums lielāka līdzsvara ievērošanā, domājot arī par bērnu aprūpi. Tomēr tas, cik ātri pietuvināsimies Skandināvijas valstu līmenim un manīsim rezultātus, atkarīgs gan no mammām, gan tētiem, gan arī darba devēju un sabiedrības atbalsta. Direktīva paredz ne vien dažādus mehānismus, kas sniegs iespējas tēviem piedalīties bērnu audzināšanā jau no bērna pirmajām dienām, bet arī atbalsta instrumentus tiem, kam nepieciešams aprūpēt savus tuviniekus. Tas nozīmē, ka darba ņēmējiem būs tiesības uz piecu darba dienu ilgu aprūpētāja atvaļinājumu kalendārā gada laikā, lai aprūpētu vai atbalstītu tuvinieku vai citu personu, ar kuru dzīvo vienā mājāsaimniecībā un kurai nopietna medicīniska iemesta dēļ ir nepieciešama būtiska aprūpe vai atbalsts.

Raksts sagatavots, balstoties uz Labklājības ministrijas un sociālo partneru – biedrību “Latvijas Darba devēju konfederācija” un “Latvijas Brīvo arodbiedrību savienība” – diskusiju cikla #dzīvo!līdzsvarā diskusijā “Līdzsvars darba tirgū un bērnu aprūpē – ko varam darīt vēl labāk?” izskanējušajām atziņām. Diskusijā piedalījās eksperti Diāna Jakaite, Kristiāna Boša, Ilze Mileiko un Atis Dimants. Diskusiju var noskatīties Labklājības ministrijas un portāla TVNET Facebook kontos.

Diskusiju ciklu finansē Eiropas Savienības programma "Tiesības, vienlīdzība un pilsonība" (2014–2020)" projekta Nr. 881676-B4A "Līdzsvars visiem (B4A)" ietvaros.